

ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΟΙΗΤΕΣ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΜΑΣ

«Λένε πως ο Ευριπίδης έδωσε στον Σωκράτη το σύγγραμμα του Ηράκλειτου και τον ρώτησε τι γνώμη έχει. Κι αυτός απάντησε: «Αυτά που κατάλαβα είναι σπουδαία. Νομίζω πως κι αυτά που δεν κατάλαβα, το ίδιο. Πλην όμως χρειάζεται βέβαια κάποιον Δήλιο κολυμβητή».

(Διογένης Λαέρτιος.-Ηράκλειτος, 'Απαντα, 1992, σ. 41).

«Οι ωραίες μειοψηφίες είναι το κάτι άλλο [...] καμιά ολιγαρχία που εκτιμώ δεν έρχεται ποτέ στα πράγματα. Όμως γι' αυτό ακριβώς την επιλέγω. Για να μην έρχομαι ποτέ στα πράγματα».

(Οδυσσέας Ελύτης. Ο κήπος με τις αυταπάτες, 'Υψηλον, Αθήνα 1995, σ. 27).

«Η ακατανόητη ποίηση είναι σαν το φαγητό που δεν τρώγεται».
(Λ. Τολστόι).

Στον τόμο με στίχους από το έργο σύγχρονων Ελλήνων και Ούγγρων ποιητών, που θα κυκλοφορήσει φέτος στη Βουδαπέστη σε αντικριστή έκδοση, περιλαμβάνονται τριάντα Έλληνες ποιητές. Ανάμεσά τους βρίσκονται εκείνοι που δημοσίευσαν τα πρώτα βιβλία τους στη δεκαετία του '60, ενώ οι νεώτεροι - στις αρχές του 21ου αιώνα. Η επιλογή έγινε με στόχο τη διεύρυνση του κύκλου της σημερινής ελληνικής λογοτεχνίας με ονόματα και κείμενα που συμβάλλουν στη μεγαλύτερη δυνατή εκπροσώπηση φωνών και ταμπεραμέντων, ποικιλίας θεμάτων και εκφραστικών τρόπων, διαστάσεων στίχου και κειμένου, διαφορετικότητας σε επίπεδο ύφους και γλώσσας.

Έχουμε πλήρη επίγνωση του γεγονότος, ότι από τις εκαντοντάδες και χιλιάδες ανθρώπων που δημοσιεύουν ποιήματα, στη ζωντανή κληρονομιά του τόπου θα μείνουν λίγα, πολύ λίγα: θα μετριούνται στα δάχτυλα του ενός χεριού. Ανάμεσά τους, πιστεύουμε, θα είναι και μερικοί απ' αυτούς που βρήκαν τη θέση τους σε τούτη την έκδοση.

Κοινός παρονομαστής των επιλεγμένων στίχων είναι το περισσότερο ή λιγότερο ρεαλιστικό ύφος τους, η γόνιμη και δημιουργική συνεργασία τους
Δωδώνη: Φιλολογία 34 (2005) 197-212

με το ποιητικό παρελθόν της λογοτεχνίας, δικής μας και ξένης. Παρόμοια κείμενα δεν παρουσιάζουν ανυπέρβλητες δυσκολίες κατά τη μεταφορά τους σε άλλη γλώσσα και μάλιστα συνδυάζουν τη στοχαστική με τη συναισθηματική φόρτιση και αλληλουχία. Η ειδική καλλιέργειά τους (την αποφεύγουν συστηματικά οι υπερρεαλιστές) θεωρείται ανάμεσα στα προσόντα και όχι στα μειονεκτήματα ή τις ουδέτερες αξίες τής καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Η ανθολόγηση προσανατολίστηκε σε στίχους ποιότητας με σταθερή την επιδίωξη (από τη μεριά των ποιητών) για επικοινωνία με το αναγνωστικό κοινό τους, με επικτό το διάλογο που καταλήγει στην αισθητική συγκίνηση και την απόλαυση του έργου τέχνης. Και θεωρούμε ότι τα στοιχεία αυτά αποτελούν μέρος τής παρακαταθήκης τής προηγούμενης γενιάς των ποιητών μας: του Σεφέρη και του Ρίτσου, του Ελύτη και του Αναγνωστάκη, του Λειβαδίτη και του Γ. Σινόπουλου, του Βρεττάκου, του Εγγονόπουλου και του Γκάτσου, κυρίως με εκείνο το μέρος του έργου τους που εμφανίστηκε και λειτούργησε ποιητικά στα χρόνια της κατοχής και της Εθνικής Αντίστασης και τις μετέπειτα δεκαετίες. Θα ξεχώριζα τα μεγαλύτερα ποιητικά επιτεύγματα του Ελύτη («*Αξίον εστί...*» 1960) και του Ρίτσου («*Η σονάτα του σεληνόφωτος*» 1957, καθώς και τα «*Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας*» 1973) με τους περισσότερο οργανωμένους ρυθμικά και ηχητικά στίχους, στοιχεία που χρησιμοποίησαν ποιητές τής παρούσας έκδοσης. Ποιήματά τους δίνουν την εντύπωση αυτοσχεδιασμών, ενώ άλλα διατρέχονται από ειδική και συστημική οργάνωση του συνόλου, με την καλά μελετημένη αρχιτεκτονική τους ολοκλήρωση.

Έλληνες ποιητές των ημερών μας δείχνουν, στην πλειονότητά τους, σαφή προτίμηση σε στίχους χαμηλών τόνων και πραγματεύονται συνηθισμένα ('μονόπρακτα' από οικείες σκηνές) στιγμιότυπα της καθημερινότητας. Η ίδια παρατήρηση ισχύει και για το μεγαλύτερο μέρος της σημερινής πεζογραφίας στην Ελλάδα, κυρίως στο μυθιστόρημα, καθώς και τα τηλεοπτικά σίριαλ. Η ποιότητα του λόγου κλείνει υπέρ της ποίησης. Η γενική αυτή εικόνα παρουσιάζει ομοιότητες με τη ρωσική ποίηση τής εποχής τού Φιόντορ Τιούτσεφ (1803-1873) και τού Αφανάσι Φετ (1820-1892), αν και οι διαφορές που απορρέουν από τις αισθητικές ιδιομορφίες του 19ου και του 20ου αιώνα, παραμένουν σημαντικές, ιδιαίτερα σε επίπεδο εικονικής αναπαράστασης, ρυθμικών κατασκευών και τρόπων ποιητικής λειτουργίας των στίχων στις αντίστοιχες περιόδους και λογοτεχνίες.

Σε εποχές "ιδιώτευσης" εξαιτίας τής έλλειψης ή τής θολής και δυσδιάκριτης παρουσίας κάποιου ιδανικού που θα αποτελούσε εναλλακτική λύση στο σημερινό κινήμα τής υλικής απληστίας, ιδιωτεύουν και οι ποιητές: πάνε στα σπίτια τους, γράφουν στίχους για τον εαυτό τους και για μερικούς του στενού

περιβάλλοντος των ίδιων αισθητικών προτιμήσεων, ενώ οι άλλοι καλοπιάνουν την εκάστοτε εξουσία με στόχο το βόλεμα, τις φουσκωμένες αμοιβές. Στο χαμήλωμα της φωνής, στη σημερινή ελληνική ποίηση, πρέπει να συνέβαλε και ο υψηλός, ο θούριος τόνος μεγάλου μέρους της μεταπολεμικής ποίησης, η οποία σε διαφορετικούς από την Εθνική Αντίσταση χρόνους, συνέχισε να τραγουδά με τη 'φωνή γιομάτη'. Πάνω σ' αυτό το θέμα θεωρώ αρκετά διαφωτιστικό το διάλογο Πηνελόπης και Ομήρου από «*Το Ημερολόγιο της Πηνελόπης*» (1946) του Κώστα Βάρναλη. Ο Δολίος ανακαλύπτει τον ποιητή της «*Ιλιάδας*» και τον οδηγεί στο παλάτι του Οδυσσέα. Η βασίλισσα Πηνελόπη προστάζει να της αφηγηθεί των τρωικό πόλεμο. Ο Όμηρος:

«Σηκώθηκε από το σκαμνί του.

Πήρε την κιθάρα του στα χέρια, ξερόβηξε και στύλωσε τα μάτια του στο ταβάνι. Γύρισα να ιδώ τι βλέπει! Τίποτα! Κι άρχισε με τη βραχνή του φωνή σιγά κι αργά σαν άνθρωπος που πρόκειται να πάει πολύ του μάκρου:
«Μή νιν άει δε θεά...».

— Κόφ'το!... Εφτούτο τόχω ακούσει χίλιες φορές και με χίλιους τρόπους ακουσμένο. Ιστορία θέλω, θε θέλω ποίημα. Κι όχι τ' απόξω της ιστορίας: τα λούσα της, τ' από μέσα: τα μεσοφόρια της!

Σαν να τον περιέχουσα μ' έναν κουβά παγωμένο νερό. Παράλυσε. Τα χέρια του κρεμάστηκαν άψυχα στα μεριά του κι ο ίδιος σωριάστηκε στο σκαμνί του, σα φουσκωμένη γκάιδα, που την τρύπησες με μαχαίρι.

— Έτσι ντε! Καθισμένος λιγότερο θα πετάς. Και μιλώντας από χαμηλά, λιγότερο θ' ανεβάζεις τον τόνο. Θέλω να μου κουβεντιάσεις κι όχι να μου τραγουδήσεις» (υπογρ. δική μου. Γ.Μ.).

Η όποια ομαδοποίηση συγγραφέων και κειμένων ενέχει τον κίνδυνο της αυθαιρεσίας. Καμιά θεματική ή αισθητική ταξινόμηση δεν ανταποκρίνεται στο σύνολο των στοιχείων που αντικειμενικά ενυπάρχουν σε κάθε έργο. Κι αυτό επειδή δεν υπάρχουν 'σινικά τείχη' ανάμεσα σε διαφορετικά θέματα και μοτίβα και στην αισθητική ενσάρκωσή τους. Στην τελική διαμόρφωση του κειμένου σε τούτον ή τον άλλον βαθμό προκύπτει μεγαλύτερη θεματική και εκφραστική πολυφωνία Αν, τελικά, το ίδιο όνομα και κείμενο βρεθούν σε περισσότερες (της μιας) ομάδες και κατηγορίες, αυτό συνηγορεί υπέρ της άποψης που μόλις διατυπώσαμε.

Έτσι, σε μια πρώτη κατηγορία κειμένων με κοινούς προβληματισμούς, όταν οι συγγραφείς τους αναφέρονται σε θέματα από τον κοινό βίο ανθρώπων και λαών, ανήκουν (κατά αλφαβητική σειρά) η Γ. Αλεξίου και ο Ν. Γρηγοριάδης, ο Α. Κάλφας και ο Β. Κάσσοσ, ο Π. Κουβελάκης και ο Χ. Μπράβος, η Μ.-Μ. Ρούσου και ο Δ. Σαββόπουλος κ.ά. Όλοι τους ανήκουν στο χώρο

της ευρύτερης δημοκρατικής και προοδευτικής παράταξης και συχνά δεν κρύβουν τις προθέσεις τους για την υπέρβαση του σημερινού κοινωνικού και πολιτικού σκηνικού. Έτσι, σε κείμενα των παραπάνω ποιητών περίοπτη θέση κατέχει η πάλη κατά των ιμπεριαλιστικών πολέμων στον πλανήτη, η ισότιμη και ειρηνική συμβίωση των ανθρώπων, η υπεράσπιση του φυσικού περιβάλλοντος από την εγκληματική πρακτική τού ανώτατου δυνατού κέρδους που οδηγεί στην σταδιακή υποβάθμιση και την καταστροφή του, η υποκρισία όλων των μορφών εξουσίας στο σημερινό κόσμο, η οποία άλλα διακηρύττει άλλα σκέπτεται και άλλα πράττει, το 'δίκαιο του ισχυρού' και η ωμή παραβίαση ακόμα και τής αστικής νομιμότητας, της ομαλής και ελεύθερης συμβίωσης διαφορετικών ανθρώπων και λαών. Η πίστη στις αρχές της ελευθερίας, της ισότητας και της ανθρώπινης αλληλεγγύης συνενώνει σχεδόν όλους τους ποιητές που παρουσιάζουμε σε τούτο το βιβλίο. Σημαντική είναι η παρακολούθηση και η ειρωνική περιγραφή της πορείας προς τη διαμόρφωση ανθρωπίνων χαρακτήρων, οι οποίοι ενδίδουν στους πειρασμούς της μικροαστικής συνδιαλλαγής με το πέρασμα σε συντηρητικότερους χώρους των ιδεών και της ηθικής.

Επανέρχομαι στην επισήμανση: κανένα ή, καλύτερα, σχεδόν κανένα από τα κείμενα των ποιητών του Ανθολογίου δεν πραγματεύεται ένα θέμα κλειστού χαρακτήρα. Πλάι στο κοινωνικό και μαζί μ' αυτό, στο ίδιο κείμενο, ακόμα και στο πιά σύντομο, συμπορεύονται θέματα και μοτίβα στοχαστικά - φιλοσοφικά, φυσιολατρικά, ιστορικά με τη μορφή διαλόγου σημερινής εποχής και παρελθόντος, ανεβάζοντας έτσι τους στίχους σε επίπεδο διαχρονικότητας και διανθρώπινης επικοινωνίας. Ακόμα και ερωτικά θέματα σε παρόμοια ποιήματα συντελούν στην σφαιρικότερη απόδοση της ζωής μέσα από την πολυπλοκότητά της.

Η ρεαλιστική διαπραγμάτευση παρουσιάζει τόσες πτυχές, ώστε θα μπορούσαμε να κάνουμε λόγο ακόμα και για περισσότερες (της μιας) ρεαλιστικές μεθόδους. Όπως ακριβώς με την ποικιλία οπτικών γωνιών, από τις οποίες παρουσιάζονται τα νοήματα, τό ίδιο ισχύει για την διαφορετικότητα αισθητικών προτιμήσεων του καθενός από τους συγγραφείς. Θέλω όμως να υπογραμμίσω την ξεχωριστή συνεισφορά του κάθε ποιητή στην διαπλάτυνση της μεγάλης κοίτης του ρεαλισμού στην εποχή μας. Η αλήθεια αυτού του αισθητικού εύρους δίνει τη δυνατότητα της ελευθερίας για πλήρη αυτοέκφραση, για αποφασιστικό άνοιγμα προς το αναγνωστικό κοινό. Διάλογος σημαίνει επικοινωνία και προσπάθεια τού ποιητή να προβληματίσει μέσα από τις δικές του αισθητικές προσεγγίσεις και ευαισθησίες. Αυτό είναι αδύνατο να επιτευχθεί και να λειτουργήσει καλλιτεχνικά χωρίς την προσπάθεια τού ποιητή, η οποία πρέπει να τείνει προς την ενσάρκωση της αλήθειας

που τόσο απλά και με δύναμη εξέφρασε ο Σεφέρης στο γνωστό του ποίημα «Ένας γέροντας στην ακροποταμιά», απόσπασμα του οποίου παραθέτουμε:

*Δε θέλω τίποτε άλλο παρά να μιλήσω απλά, να μου δοθεί ετούτη
η χάρη.*

*Γιατί και το τραγούδι το φορτώσαμε με τόσες μουσικές που σιγά
σιγά βουλιάζει*

*και την τέχνη μας τη στολίσουμε τόσο πολύ που φαγώθηκε από τα
μαλάματα το πρόσωπο της.*

*κι είναι καιρός να πούμε τα λιγοστά μας λόγια γιατί η ψυχή μας
αύριο κάνει πανιά.*

*Αν είναι ανθρώπινος ο πόνος δεν είμαστε άνθρωποι μόνο για να
πονούμε.¹*

Την ποίηση των χαμηλών τόνων επέλεξε και καλλιέργησε η Κική Δημουλά - μία από τις σημαντικότερες φωνές στη σημερινή ελληνική λογοτεχνία. Η ποιήτρια το διακηρύσσει ανοιχτά, προσπαθώντας έτσι να τεκμηριώσει την απόφασή της. Το ποίημα «Φωνή σε αδειόδρομους» αποτελεί ουσιαστικά λογοτεχνικό μανιφέστο που εκφράζει όχι μόνο τις επιλογές της ίδιας, αλλά και πολλών άλλων Ελλήνων ποιητών. Η ειλικρίνεια της εξομολόγησης κατακτά τον αναγνώστη, ενώ το περιεχόμενο των στίχων θυμίζει την αντίστοιχη ομολογία του Γ. Δροσίνη στο κείμενό του «Απόκριση στον Παλαμά» (1936).

Δεν νομίζω ότι χρειάζεται σχολιασμός της ανειλημμένης απέναντι στην ίδια τη συνείδησή της, αλλά και στους έλληνες αναγνώστες ποιητικής συμπεριφοράς από την πλευρά της Κ.Δ., κι ούτε η σύγκριση με την καλλιτεχνική εμβέλεια ενός Παλαμά ή ενός Δροσίνη. Θέλω, όμως, να τονίσω ότι οι ποιητές μπορούν να διαπρέψουν στην τέχνη του λόγου και με στίχους χαμηλών εντάσεων, μοτίβων από την 'πεζή' πραγματικότητα. Θεωρώ το ποίημά της με τον τίτλο «Άωρα και παράωρα» ένα από τα καλύτερα επιτεύγματά της στο χώρο της ελληνικής λογοτεχνίας. Οι 32 ανισοσύλλαβοι στίχοι διαθέτουν σοφή ρυθμική οργάνωση. Ο ρυθμός καθορίζεται όχι από τη χρήση γνωστού ή την ανακάλυψη νέου μετρικού σχήματος, αλλά από τους συνδυασμούς πολλών ταυτόχρονα μέτρων και παραβιάσεών τους, που περιστρέφονται γύρω από τον κεντρικό θεματικό άξονα: από τη διαδικασία τού ξημερώματος και τη σύλληψή της από τη συνείδηση που ξυπνάει και πορεύεται κλιμακωτά

1. Το ποίημα είναι γραμμένο προς το τέλος του 1942, όταν η Εθνική Αντίσταση κατά του φασιστικού άξονα δυναμώνει και γενικεύεται. («Ημερολόγιο Καταστρώματος Β', Αλεξάνδρεια 1944, 'Ικαρος, 1945.

προς την πλήρη εγρήγορσή της. Οι αλλαγές προς το βαθμιαίο ξετύλιγμα του φωτός, που κερδίζει χιλιοστά του πόντου πάνω στο σκοτάδι που υποχωρεί, πραγματοποιούνται το ίδιο ανεπαίσθητα, έως τη διάκριση και την αναγνώριση χρωμάτων, περιμέτρων και σχημάτων από την ξαφνιασμένη συνείδηση κατά την αναγνώριση της ποικιλίας και του πλούτου στην παρατήρηση και την σταδιακή συνειδητοποίηση τής αντικειμενικής πραγματικότητας. Το ποίημα τελειώνει με μια απροσδόκητη αποστροφή του λόγου της, εξανθρωπίζοντας τις λεπτεπίλεπτες επισημάνσεις για τις μεταβολές τώρα πια όχι μόνο, κι ίσως όχι τόσο, στην πρώιμη πρωινή ώρα:

*Κι εγώ, εγώ που είμαι και ονομάζομαι
προχωρημένη ώρα,
τι γυρεύω ανάμεσα σε τούτες τις νήπιες διαθέσεις;*

Η ήπια διατύπωση μιας υπαρξιακής αγωνίας αναγκάζει τον αναγνώστη να κατανοήσει πιο σφαιρικά, σε όλα τα συμφραζόμενά του, το ποίημα: να συνδέσει το επίπονο και οδυνηρό τής ενασχόλησης με «ήπιες διαθέσεις», καθότι το λυρικό πρόσωπο (ο αφηγητής ή όποιος άλλος) έρχεται ενώπιος ενωπίω με τη συνείδηση τής 'προχωρημένης ώρας' στην ανθρώπινη ζωή, στην ηλικιακή της διάσταση.

Στην ποίηση των χαμηλών τόνων και των σύντομων ποιητικών μορφών εντρύφησαν οι Ηλίας Κεφάλας, Αργύρης Χιόνης, Νίκος Χουλιαράς, κ.ά., στίχοι των οποίων ξαφνιάζουν με τις ασυνήθιστες ποιητικές εικόνες, με τις πρωτοφανέστερες ρυθμικές κατασκευές. Κείμενα που σπάνια γεμίζουν τη μισή σελίδα, οργανωμένα άλλοτε σε πιο αυστηρό κι άλλοτε σε χαλαρότερο ρυθμό έως την φαινομενική κατάργησή του με το πέρασμα στην ποικιλία ρυθμικών κατασκευών που προσεγγίζουν τον προφορικό, αλλά ιδιαίτερα καλλιεργημένο, λόγο. Ο Κεφάλας επιχειρεί ενίοτε τη στροφική οργάνωση τού κειμένου, όπως στα ποιήματα «Διαφυγή» και «Το μαγεμένο 'α' της θάλασσας». Σε παρόμοιες περιπτώσεις η οργάνωση επεκτείνεται προς τη μερική χρήση της ομοιοκαταληξίας: «τα ύψη - τη σήψη», «στη φθορά - τη φορά», ενώ το τελευταίο δίστιχο διατρέχεται ολόκληρο από συνηχήσεις:

*Βάθος.- βυθός - βύθος και μύθος
Των αοράτων και ορατών ο μίτος.*

Ο Αργύρης Χιόνης δείχνει προτίμηση στην ενάργεια των ποιητικών συμβολισμών, αλληγοριών και ρεαλιστικών περιγραφών, συντομεύοντας ταυτόχρονα τα κείμενά του στο ανώτατο δυνατό. Ως προς τη χρήση αυτού του τελευταίου στοιχείου στην ποίηση, ο Χ. είναι, ίσως, ο χαρακτηριστικότερος εκπρόσωπός της στον σύγχρονο λυρικό λόγο. Σ' ένα τετράστιχο είναι σαν να

επιχειρεί την αποκάλυψη εσώτερων σχέσεων ανάμεσα στην ποίηση και την αντικειμενική πραγματικότητα.

*Διανύουμε την εποχή της ερήμου
Ο μεγαλύτερος ποιητής της
Αυτός που θα την τραγουδήσει πιο σωστά
Θά'ναι μουγγός.*

Κι όμως, ο ίδιος δεν τραγουδάει 'μουγγά' την εποχή μας. Επισημαίνω και μια τελευταία ιδιομορφία της ποιητικής του τέχνης που είναι η κλιμακωτή, άλλοτε απλώς διαδοχική, αποκάλυψη των νοημάτων της ποίησής του. Η συμπαρατάξη λέξεων με στόχο τη συνήχηση φέρνει συχνά τη σφραγίδα ενός επιδεικτικού εγχειρήματος, το αισθητικό αποτέλεσμα του οποίου μπορεί να είναι, καμιά φορά, συζητήσιμο.

Τη δημιουργία της απροσδόκητης εντύπωσης φαίνεται να επιδιώκει συνειδητά και με γνώση τής καλλιτεχνικής της αξίας ο Νίκος Χουλιαράς. Μια απότομη στροφή στο ζετύλιγμα του λόγου κι ο αναγνώστης απολαμβάνει το ξάφνιασμα που αναδύεται από το καλλιτεχνικό εύρημα.

Οι στίχοι ενός από τα ωραιότερα και ωριμότερα ποιήματά του κινούνται στην ατμόσφαιρα μιας ανατολίτικης σοφίας και καρτερικότητας. Η ακρίβεια τής παρατήρησης συνδυάζεται με το στοχασμό πάνω στην προχωρημένη ηλικία μέσα από εμπειρίες και έντονους προβληματισμούς, μιας γόνιμης ποιητικής επεξεργασίας τους:

*Βροχές παλιές με βρέχουνε, με βρέχει ο πίσω χρόνος.
Ρετόλια τα μαλλιά μου, ασπρίσαν πια και κρέμονται σαν
του Αβεσαλώμ. Από τη μνήμη κρέμομαι. Πηγαίνω
πέρα-δώθε, στο κενό. Κι ο εχθρός μου ολοένα πλησιάζει.*

Η λιτότητα των στίχων ενσαρκώνει καταστάσεις ρεαλιστικής γραφής και εκφραστικής δύναμης. Η ποιητική πρακτική, πιο σωστά το ποιητικό εύρημα, με την ενεργοποίηση και την ενεστωτική λειτουργία του παρελθόντος («Βροχές παλιές με βρέχουνε, με βρέχει ο πίσω χρόνος»), χαρακτηρίζει την ποίηση όχι μόνο του Ν.Χ., αλλά και μιας μεγαλύτερης ομάδας ποιητών, οι οποίοι γεωγραφικά προέρχονται από τη Βόρεια Ελλάδα: Μιχάλης Γκανάς, Τάσος Κανάσης, Γιάννης Μότσιος, Χρήστος Μπράβος, Βασίλης Νιτσιάκος, Θανάσης Τζούλης κ.ά. Η ανακάλυψη και η λειτουργία αυτής της καλλιτεχνικής επινόησης αναδεικνύεται γόνιμη και παραγωγική, γι' αυτό και παραθέτω ποιήματα κι αποσπάσματα χωρίς τον περαιτέρω σχολιασμό τους:

*Φυσάει ένα άσπρο απ' το νερόμυλο του παππού μου
(Γκανάς, «Μαύρα λιθάρια»)*

την άγνοια της να βλέπουμε
στα γαλανά της μάτια, κι όλοι να της τα κρύβουμε
πως είναι πεθαμένη.

(Γκανάς, «Γυάλινα Γιάννενα»)

Το σκυλί έμεινε ζωντανό
κάθεται πάνω από το κλειδί του σπιτιού
που το φυλάει ακόμα ζεστό τόσους αιώνες
(Τζούλης, «Ρινόκεροι»)

Σε κοίταξα από μακριά
από τα πίσω χρόνια
κι ο δρόμος ώς το σπίτι σου
δυο δρασκελιές στη μνήμη
(Κανάτσης, «Η χλεύη του χρόνου»)

Ξάφνου ξυπνά τα αίμα
βάφει τον ουρανό
και το δρόμο
σφαίρες πέφτουν
στην πίσω πλαγιά
του χρόνου
(Μπράβος, «Ορεινό καταφύγιο»)

Τρέχεις πάνω στο διάσελο, στ' αλλοτινά σου νιάτα,
αμούστακο παιδί και θούρια να κλοστούν στα στήθια.
Κι αν ήσουν τώρα, όπως κι εγώ, θα'χες
περάσει τα εβδομήντα...

Σε πίσω μνήμες πηλαλώ,
σε δώθε ρέματα φουσκογεριάς διαβαίνω.
(Μότσιος, «Η λειτουργία του χρόνου»)

Παρόμοιοι στίχοι επιδιώκουν την κατανόηση και την ποιητική λειτουργία τής ροής τού χρόνου κατά τη στιγμή τής ανάγνωσης ή τής θύμησης στίχων μέσα από την απομνημόνευση, την καλλιτεχνική ενέργεια που εκπέμπει το παρελθόν τώρα, τη μερική χρησιμοποίηση, λίγο πιο πέρα - την κατάργηση και την διαδοχική εναλλαγή των χρονικών ορίων, ανάλογα με τις απαιτήσεις του νοήματος στην πορεία προς την τελική διαμόρφωσή του. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο διάλογος αρχαίου, μεσαιωνικού και σύγχρονου ελληνισμού, προφορικής (κυρίως τής παραλογής) και λόγιας σημερινής ποίησης.

Το έργο τής Ρέας Γαλανάκη αποτελεί λυρική απάντηση για το ενιαίο της ζωής, ιστορίας και ποίησης στη διαχρονική τους διάσταση και λειτουργία: στο σήμερα συνεχίζουν τη ζωή τους, έστω και μερικώς τροποποιημένη, περίοδοι από την ιστορία, τον κόσμο των μύθων και των θρύλων ως και την πρόσληψή τους στη σημερινή αισθητική λειτουργία. Φτιαγμένος με την παρατήρηση, τη φαντασία και το ταλέντο επινόησης - μυθοπλασίας, ο λόγος της Γ. είναι κοφτός, ο στίχος ολιγοσύλλαβος, διαποτισμένος με αποστάγματα αισθησιακής και διανοητικής επεξεργασίας.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα πολλών σύγχρονων, αλλά και προγενέστερων ποιητών, είναι ο συνεχής διάλογος με τη δημοτική ποίηση, η χρησιμοποίηση όχι μόνο ποιητικών εικόνων και συμβολισμών, ποιητικών μέτρων και ρυθμών, ακόμα και ειδικά σκηνοθετημένων καταστάσεων. Με δεδομένη, βέβαια, την παραπέρα αλλαγή πορείας αυτών των στοιχείων στη λόγια ποίηση προς την κατεύθυνση που σημαδεύει ο κάθε ποιητής. Περιορίζομαι στην παράθεση σύντομων ποιημάτων και αποσπασμάτων από το έργο του Μπράβου:

α)

*Μην περπατήσεις
τούτα τα βουνά
η μάνα λέει
δεν κάνει να πατάμε
πεθαμένους.*

β)

*Σέρνει και μια καλόμουλα να περπατεί καβάλα
θα σ' έχει πισωκάπουλα σε δημοσιά ανοιχτή.
Μαστόροι που σ' αγάπησαν στεριώνουνε τη σκάλα
κι αράχνες σου υφαίνουνε νυφιάτικο σταχτί.
(«Ορεινό καταφύγιο»)*

γ)

*σκόστηκε η γης
βγάζει μηλιά
τα μήλα φορτωμένα.
κι αυτή σε μαύρο σύννεφο
— ώι μηλιά —
για χαμηλά ποτάμια
ετραβούσε*

(«Με των αλόγων τα φαντάσματα»)

Στους στίχους είναι σαφής η εκκίνηση του Μπράβου από την τόπική παράδοση του μοιρολογιού και τη γνωστή παραλογή. Στον ίδιο βαθμό και, σχεδόν, κατά συγγενικό τρόπο συνδιαλέγονται με τη δημοτική ποίηση ο Μ. Γκανάς, ο Τ. Κανάτσης, ο Ν. Γρηγοριάδης κ.ά.

Η Άννα Δερέκα ανήκει στους ποιητές μάλλον της εύκολης σύνθεσης πολυσέλιδων και μεγάλου αριθμού ποιητικών συλλογών. Τα ποιήματα με ερωτικά θέματα είναι, ίσως, τα καλύτερά της, καθώς και μερικά από την τραγική μοίρα της γυναίκας την εποχή της τουρκοκρατίας. Τα λυρικά πεζογραφήματα της μιας - δυο σελίδων ανήκουν στις επιτυχίες της ποιήτριας. Σ' αυτά, κυρίως, και αποκαλύπτει με περισσότερη δύναμη έναν λόγο περιεκτικό και όντως λυρικό.

Θιασώτης της υπερρεαλιστικής γραφής, ο Θέμις Τασούλης ξαφνιάζει με στίχους που ανήκουν σε ευρύτερα ρεαλιστικότερους χώρους της ελληνικής παράδοσης. Σ' αυτά, καθώς νομίζω, αφήνει το ταλέντο του να εκδηλωθεί πληρέστερα σε μορφές και στίχους που συνδυάζουν τη σχετική πυκνότητα με μια εμπρεσιονιστική απόδοση εννοιών, αισθημάτων και εντυπώσεων. Ανάμεσα στα καλύτερα κείμενά του πρέπει να τοποθετήσουμε τους «Ποιητές» και τις «Μητέρες». Πιθανόν ο πολύς συγκεκριμένος τίτλος αυτών των ποιημάτων να κρατά σε ορισμένη κατεύθυνση την πορεία της σύνθεσης, μην επιτρέποντας την απομάκρυνση από το θέμα με παρεκβάσεις, οι οποίες θα μπορούσαν να προκαλέσουν τη σύγχυση μέσα από την ενεργοποίηση φυγόκεντρων ποιητικών καταστάσεων.

«Ποίηση δωματίου» ονόμασε ο Δημήτρης Κάββουρας συλλογή ποιημάτων του που τύπωσε το 1993. Κεντρικό πρόσωπό τους παραμένει ο άνθρωπος σε σχέση με τον εαυτό του και τους συνανθρώπους του σε χώρους συναντήσεων και χωρισμών, με την εποχή και τα καινούρια προβλήματα, με τις προσδοκίες και τις απογοητεύσεις των λογοτεχνικών του προσώπων. Η αναλυτική περιγραφή που χαρακτηρίζει μερικά από τα κείμενά του, παραβιάζεται συχνά και τότε ο ποιητικός λόγος αποκτά δύναμη λυρικής ενέργειας και ομορφιάς.

Το ποίημα της Λένας Παππά «Φωτογραφίες» προσφέρεται στην αποκάλυψη τρόπων της καλλιτεχνικής δημιουργίας ακόμα και με την ενδιαφέρουσα δομή του: το χωρισμό του σε δύο ισόποσα μέρη με αξονικό τον 5ο στίχο: 4 - 1 - 4. Το πρώτο μέρος αποτελείται από τέσσερις στίχους οργανωμένους κατά τρόπο, ώστε να ολοκληρώνεται το νόημα και μάλιστα μονόσημα. Ο σπινθήρας που ανάβει και ενεργοποιεί τις λέξεις και τους συνδυασμούς τους, ώστε να αρχίσουν να παράγουν ποίηση, είναι η απροσδόκητη (εισβολή) και η καλλιτεχνική λειτουργία εικόνων και καταστάσεων από τον κόσμο της φαντασίας και της αποκαλυπτικής επινόησης. Λόγος, βέβαια, γίνεται για γνωστή μέθοδο παραγωγής ποίησης που προϋποθέτει το πρωτάκουστο (έως ετούτη τη στιγμή) συν-ταίριασμα, την ποιητική συνεργασία καταστάσεων από τον

κόσμο του επιφύτου και τους ανέπιφύτου, της περιγραφής που στηρίζεται στην αντικειμενική παρατήρηση και που με τον προειδοποιητικό στίχο «κι όμως» περνάει στην υποκειμενική αίσθηση και έκφραση επινοημένων γεγονότων από τους χώρους της φαντασίας. Η νέα κατάσταση αρχίζει να παράγει καλλιτεχνικό λόγο. Αυτοί όμως οι 4 στίχοι διατρέχουν τώρα και όλους τους προηγούμενους, ο διάλογος μεταξύ τους εντείνεται ως την (για κάθε ανάγνωση) ολοκλήρωσή τους με την αποδέσμευση τής ποιητικής ενέργειας που αντικειμενικά επιθέτει στο κείμενο η Α.Π..

Ο Γιώργης Παυλόπουλος αναδεικνύει το γνωστό στην ποίηση στοιχείο της απόκλισης για τη σύνθεση στίχων. Στη δημοτική ποίηση των Ελλήνων οι δύο πρώτοι αποκλεισμοί - αρνήσεις γίνονται υπέρ μιας τρίτης κατάφασης και μάλιστα σε μερική εννοιολογική αντίθεση προς τις προηγούμενες. Αυτό μπορεί να σχετίζεται με πρόσωπα («κι ο τρίτος ο καλύτερος») ή με πράγματα και καταστάσεις που προκύπτουν από ερωταποκρίσεις του τύπου: Μήπως είναι τούτο; - Όχι δεν είναι τούτο. - Μήπως είναι το άλλο; - Όχι δεν είναι το άλλο κ.ο.κ., ώσπου να δοθεί η τελική απάντηση, που, συνήθως, είναι και το απρόσμενο. Αυτήν, περίπου, τη λογική δομής ποιητικών έργων παίρνει ως πρότυπο ο Γ.Π. για τη σύνθεση «Της Γύφτισσας»: «Μπορείς;...» - «Μπορώ...» - «Μπορείς;...» κ.ο.κ. ώσπου την τελευταία ερώτηση απαντά αρνητικά κι έτσι ολοκληρώνεται το νόημα αυτού του ποιήματος. Κι ακολουθεί το αδύνατο για το λυρικό πρόσωπο, το οποίο, σημειωτέον, δεν ανήκει στον ίδιο με την ηρωίδα φυλετικό χώρο και πολιτισμό.

Από το ζοφερό κλίμα της επταετίας των «μαύρων συνταγματαρχών» (1967-1974) βγήκε το ποίημα της Μάγιας -Μαρίας Ρούσσου «Αντίφαλος» όπου στο στόχαστρο της οξείας κριτικής και της καθολικής ειρωνείας βρίσκεται η μικροαστική νοοτροπία του βολέματος. Το ποίημα από την αρχή μέχρι το τέλος διακατέχεται από μια λεπτή ειρωνεία, στη βάση τής οποίας βρίσκεται η απλουστευτική φόρμουλα που καθορίζει τη συμπεριφορά ανθρώπων τής εποχής: εγώ και οι δικοί μου να είναι καλά «κι ο κόσμος γύρω μου ας καίγεται». Το κείμενο συνδιαλέγεται με τα «Μικροαστικά» του ποιητή Γ. Νεγρεπόντη. Θα μπορούσε να κατηγορήσει κάποιος την Μ.-Μ. Ρ. για σύνθεση καθαρά 'προπαγανδιστικών' στίχων, κι ας ανήκουν στα επιτεύγματα του είδους. Όμως στίχοι από την «Ποιητική» του Μανόλη Αναγνωστάκη, ενός από τους σημαντικότερους ποιητές της προηγούμενης γενιάς, δημοσιευμένοι σε καθεστώς βίαιης ανατροπής ακόμα κι αυτής της αστικής νομιμότητας, συνηγορούν υπέρ της «πολιτικής ποίησης», γνωστής και καθιερωμένης από την αρχαία Ελλάδα, εφόσον είναι όντως ποίηση:

.....
Ξέρω: κηρύγματα και ρητορείες πάλι, θα πεις.

Ε ναι ποιπόν! Κηρύγματα και ρητορείες.

Σαν πρόκες πρέπει να καρφώνονται οι λέξεις.

Να μην τις παίρνει ο άνεμος.

(«Στόχος», 1971)

Στην Αθήνα εκδίδει δυο ποιητικές συλλογές ο Γ. Μότσιος, τότε πολιτικός πρόσφυγας (1949-1976): τα «Απόηχα» (1971) και τους «Ασκούς του Αιόλου» (1973). Οι χουντικές αρχές διέταξαν την κατάσχεση των συλλογών αμέσως μετά την κυκλοφορία τους. Το πεντάστιχο «Οι Σταυροί» διαφοροποιεί, αλλά προπαντός εκσυγχρονίζει, τη διαχρονική μορφή της «Καινής Διαθήκης»:

Πόσο πολύ στις μέρες μας πληθύναν οι πιλάτοι.

Φέρτε νερό, πολύ νερό, τα χέρια τους να νίψουν.

Μα πού να βρείς νερό στην κορυφή του Γολγοθά.

Νίβουν κι αυτοί τα χέρια τους με των χριστών το αίμα

Πόσο πολύ στις μέρες μας πληθαίνουν οι Σταυροί!

Οι στίχοι γράφτηκαν το 1973: Ίσως όμως η σημερινή τραγωδία ενός ολόκληρου λαού, των Παλαιστινίων που είναι καταδικασμένοι σε μια καθόλου συμβολική σταύρωση και μάλιστα στους ίδιους βιβλικούς τόπους, φορτίζει το ποίημα με μια διαχρονική επικαιρότητα, όταν οι πιλάτοι της εποχής μας «νίβουν τα χέρια τους με των χριστών το αίμα», ενώ ουσιαστικά, αλλά και τυπικά, στηρίζουν τους θύτες. Κι η φωνή των θυμάτων ηχεί ως η βιβλική «φωνή βοώντος εν τη ερήμω», μέσα στην ερημιά της εγκατάλειψης και των ερειπίων. Κι ίσως, όχι μόνο των Παλαιστινίων. Οι στίχοι είναι 15-σύλλαβοι, με διαφορετικό από τα δημοτικά τραγούδια ρυθμό, καθώς στηρίζεται στη συχνή παραβίαση του ιαμβικού μέτρου κι αφήνει ενίοτε την εντύπωση της εναλλαγής δισύλλαβων και τρισύλλαβων μετρικών κατασκευών. Στη Σοβιετική Ένωση και τη Βουλγαρία έχουν κυκλοφορήσει ξεχωριστά ποιήματα και συλλογές του, ενώ το 2004 τυπώθηκε στα Ουγγρικά ποιητική συλλογή του με τον τίτλο «Ιθάκη».

Στους δρόμους τής ιστορικής μνήμης και τής διαμαρτυρίας κινείται η ποίηση τού Νίκου Γρηγοριάδη. Κι ακριβώς, εκείνο που διακρίνει πολλούς από τους πιο σημαντικούς στίχους του, είναι ο πλούσιος κόσμος των αναμνήσεων από τα παιδικά του χρόνια. Ξεχωρίζω εκείνους που αποτυπώνουν τις

περιπέτειες των Ελλήνων του Πόντου (ανάμεσά τους ήταν οι γονείς και οι παππούδες του) οι οποίες, περιπέτειες, πήραν τη μορφή, θα έλεγε κανείς, των 'προσωπικών' βιωμάτων του συγγραφέα, κι ας γεννήθηκε ο ίδιος στην Ελλάδα. Τα ποιήματα της συλλογής. «Μαύρες ακτές» θυμίζουν συχνά μοιρολόγι όχι μόνο στο περιεχόμενο, αλλά και τη μορφή. Από αυτή την άποψη δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι ο ποιητής αρχίζει και τελειώνει το βιβλίο του με δυο θρηνητικά τραγούδια - ένα δημοτικό κι ένα δικό του, στην ποντιακή διάλεκτο:

*Κλαιν τα ραshia σα βουνά, κλαιν τα δεντρά σ' ορμάνια,
τ' άσπρα λαλλάτζια εφρούχνιασαν και τα νερά εβουρκώθαν,
τα εκκλησίας είν' κλειστά, οι 'Αοι κερία' κ' έχνε
και τ' Αγιοβήμαν αναμέν' ποπά την ψαλμωδιάν.*

Οι «χαμένες πατρίδες» - ο Πόντος και η Νότια Ρωσία - είναι εξίσου ζωντανές όπως και ο τόπος γέννησης και διαμονής. Σ' αυτά προστίθενται οι προσωπικές του πια αναμνήσεις από τη δεκαετία του '40: από το έπος των Ελλήνων κατά την επιδρομή της φασιστικής Ιταλίας, και ιδιαίτερα από την εποποιία της Εθνικής αντίστασης, από την τραγωδία του Εμφυλίου. Στα καλύτερα επιτεύγματά του, με την ενσάρκωση μιας μεγάλης κλίμακας θεμάτων ιστορικών και κοινωνικών, της αγάπης και του φιλοσοφικού προβληματισμού, ο Ν.Γρ. κατορθώνει να εναρμονίσει πλήρως τις υψηλές ιδέες, τα αγνά και βαθιά αισθήματά του με τη δύναμη των εκφραστικών μέσων που ανακαλύπτει και εφαρμόζει. Οι ρυθμοί, η στροφική και ηχητική οργάνωση των στίχων αποκαλύπτουν ποιητή με ταλέντο και με έλεγχο πάνω στη μορφή και το νόημα της ποίησης του. Ο συγγραφέας συνεχίζει τη δημιουργική πορεία του σήμερα με ποιήματα μιας αυστηρότερα στροφικής, ρυθμικής και ηχητικής οργάνωσης.

Σε κλίμα ειρωνικής διάθεσης και ευρημάτων χιουμοριστικής υφής κινείται το έργο του Παναγιώτη Κουβελάκη που το χαρακτηρίζει ποικιλία θεμάτων - κοινωνικών και πολιτικών, ερωτικών και φυσιολατρικών. Προτίμηση δείχνει σε περιγραφές και απεικονίσεις όπου κυριαρχούν σκιάφωτα και μισόφωτα, ενώ η φαντασία του οργιάζει, και τότε είναι που αναδύονται στους στίχους του ονειρικές καταστάσεις με απεικονίσεις και συμβολισμούς υψηλού λυρισμού.

Τα ποιήματα της Αρετούσας Ιερωνυμάκη που περιλάβαμε στο Ανθολόγιο είναι οχτώ, - τριάντα τρεις στίχοι. Μαζί με τον Χιόνη κι άλλους ποιητές της έκδοσης επιβεβαιώνει την άποψη για την πρακτική σύνθεσης ολιγόστιχων ποιημάτων στη σύγχρονη ελληνική ποίηση. Κυριαρχεί η καλλιτεχνική ενσάρκωση της μιας εντύπωσης, η δημιουργία μιας - το πολύ δυο ποιητικών

εικόνων. Και μόνο στο πρώτο των οχτώ στίχων με το πετυχημένο επιμύθιο θα επιχειρήσει κάτι μεγαλύτερο σε μέγεθος.

Η Βαγγελιώ Πετρουγάκη ξαφνιάζει με τη λεπτότητα των παρατηρήσεων και με τη δύναμη του παραστατικού της λόγου. Απλοί οι στίχοι που κρύβουν μέσα τους σοφία ανεπιτήδευτη. Στοιχεία που τα συναντά κανείς κυρίως στο δημοτικό τραγούδι. Ο συναισθηματικός χρωματισμός των στίχων της καταγράφει ιδανικές και ονειρικές καταστάσεις ενός φανταστικού έρωτα και ασίγαστου κρυφού πόθου. Να σημειώσω ότι και οι δύο ποιήτριες, απ' ότι είμαι σε θέση να γνωρίζω, δεν δημοσίευσαν ως σήμερα ποιητικές συλλογές, αν και τα ποιήματά τους είναι αρκετά για να στολίσουν τις σελίδες όχι μόνο ενός βιβλίου.

Οι ποιητικές ευαισθησίες του Βαγγέλη Φίλου βγαίνουν από ένα ευρύτερο ποιητικό κλίμα, στο οποίο κινήθηκε με τους στίχους του και ο Μπράβος. Ιδιαίτερα με το ποίημα του «*Η Μάνα*» ο Φ. φτιάχνει μια καταπληκτική μορφή της ελληνίδας γυναίκας που έζησε και έδρασε στα σκληρά χρόνια της δεκαετίας του '40. Ο Φ. είναι συγγραφέας των δύο συλλογών, ενώ άλλα ποιήματα, κατά την άποψη μου αρτιότερα και πιο ολοκληρωμένα αισθητικά, πλαισιώνουν τις σελίδες περιοδικών εκδόσεων.

Στον ευρύτερο χώρο της ελληνικής ποίησης των ημερών μας προεκτείνεται η εμβέλεια των στίχων του Γιώργου Ματθαίου Οικονόμου και του Κώστα Ματθαίου Οικονόμου με μια τάση προς πλανητικές διαδρομές. Ο πρώτος με βχθιά την αίσθηση της ιστορικής διαχρονικότητας, την απανταχού ενυπάρχουσα και καλλιτεχνικά λειτουργούσα υπαρξιακή αγωνία του ενσυνείδητου όντος, ο δεύτερος με μια μοναδική ικανότητα λυρικής αναπαράστασης εικόνων με φόντο και προέκταση μια μορφή ρεαλιστικής αρκετά πρωτότυπης, ζωγραφικής τέχνης. Και οι δύο τους αποτείνονται με το έργο τους μόνο σε μέρος το κοινού της ποίησης, σε αναγνώστες επαρκείς και αρκετά προετοιμασμένους. Περιορίζει ακόμα πιο πολύ τους αναγνώστες τους η αποκλειπτική προτίμηση για στίχους καλλιτεχνικής συμπύκνωσης και διαχρονικού διαλόγου εποχών και πολιτισμών.

Τη σύντομη παρουσίαση μερικών Ελλήνων ποιητών των ημερών μας ολοκληρώνω με την προσέγγιση στίχων του Διονύση Σαββόπουλου, ενός από τους πιο γνωστούς και προικισμένους τραγουδοποιούς των δεκαετιών του '60-'90: ποιητής και μουσικοσυνθέτης, ανεπανάληπτος κιθαρωδός δικών του συνθέσεων. Οι στίχοι των καλύτερων τραγουδιών του λειτουργούν αισθητικά κι από μόνοι τους, στοχεύουν στην καλλιτεχνική ανάδειξη του εσωτερικού κόσμου των σύγχρονων Ελλήνων, ιδιαίτερα των νέων, στους οποίους αποτελείται κυρίως, αλλά και που ανήκε όταν έγραφε τα καλύτερα τραγούδια του: την υψηλότερη ποίηση, τις φλογερές και συναρπαστικές μελωδίες του. Εννοείται, ότι οι μουσικές ανακαλύψεις για την επένδυση του ποιητικού

λόγου του, η απaráμιλλη μαεστρία τού κιθαρωδού ανεβάζουν πιο ψηλά τους στίχους του, αν και τους μετατοπίζουν μερικώς προς συνοριακούς χώρους με άλλα είδη της τέχνης: της μουσικής, της θεατρικής (δραματικής και εύθυμα χιουμοριστικής) εκτέλεσης των τραγουδιών, η οποία διατρέχεται από μια τάση καθολικής ειρωνείας. Το ίδιο ισχύει για το αντίθετο: η σύνθεση στίχων, η οποία συμπορεύεται ή ακολουθεί σε απόσταση αναπνοής τη μουσική ανακάλυψη, δίνει κοινούρια ώθηση και φτερά στις μουσικές του πραγματώσεις, προχωρώντας χέρι με χέρι στους λιγότερο γνωστούς και δύσβατους χώρους για την αποτελεσματικότερη συμπόρευση και συλλειτουργία των τεχνών. Το ποίημα των τριών δωδεκάστιχων στροφών με τον τίτλο «Στη συγκέντρωση της ΕΦΕΕ» (Εθνική Φοιτητική Ένωση Ελλάδος) πρέπει να θεωρείται και το καλύτερό του. Ο συνθέτης αποκαλύπτει ικανότητα παρατήρησης, ταλέντο στην επινόηση και την αισθητική ενσάρκωση ποιητικών καταστάσεων. Η πρωτότυπη ρυθμική και ακουστική οργάνωση του συνόλου, όταν τα μέτρα και η ισοσυλλαβία διατρέχουν τους πρώτους, τους δεύτερους κ.ο.κ. στίχους της καθεμιάς από τις τρεις στροφές, οι ομοιοκαταληξίες που είναι από τις πιο πλούσιες και πρωτότυπες στην ελληνική ποίηση, αναδεικνύουν τον Δ.Σ. ως έναν από τους ικονότερους συνθέτες στην ποιητική δεξιοτεχνία της σύγχρονης Ελλάδας, συνεχιστή ρυθμικών αναζητήσεων κατά τον 20ο αιώνα.

Στις σημαντικότερες καινοτομίες του Σ. πρέπει να καταχωρηθεί η θεματική διεύρυνση του πολιτικού ποιήματος σε επίπεδο ειδολογικού εμπλουτισμού. Είναι δύσκολο να προσδιορίσει κανείς με κάποια βεβαιότητα πού αρχίζει και πού τελειώνει στο ποίημα το πολιτικό και το ερωτικό μοτίβο, αφού συμπλέκεται, συνδιαλέγεται και ενσαρκώνεται καλλιτεχνικά το ατομικό στοιχείο με το ομαδικό, η πολιτική δράση με την ερωτική επιθυμία, το φοιτητικό κίνημα με την πάλη των εργαζομένων, η καθημερινότητα με το μεγάλο και πανανθρώπινο όραμα της συναδέλφωσης και της ουσιαστικότερης ελευθερίας, της ανθρωπιάς και του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού προς την κατεύθυνση της δημιουργίας μιας ουσιαστικής κοινωνίας των πολιτών.

Η μεγάλη τέχνη ήταν πάντοτε στην αντιπολίτευση - μικρότερη ή μεγαλύτερη - προς οποιοδήποτε κατεστημένο: πολιτικό, πνευματικό, πολιτιστικό. Έχει στραμμένα τα βλέμματα προς κόσμους πιο σταθερούς και μεγαλύτερης χρονικής διάρκειας. Είναι είτε απαισιόδοξη και διακατέχεται από τον επιάλτη της υπαρξιακής αγωνίας και της ανασφάλειας, είτε αισιόδοξη και πιστεύει στην ηθική και αισθητική ολοκλήρωση ανθρώπου και κοινωνίας, κυριαρχείται από το πάθος και τη βεβαιότητα των εξελικτικών ή επαναστατικών μετασχηματισμών.

Η συγκατοίκηση Ούγγρων και Ελλήνων ποιητών και φιλολόγων, σε τούτο το βιβλίο, μήτε τυχαία είναι μήτε αυθαίρετη. Η Ελλάδα έχει το πρόνομο να συνδιαλέγεται εδώ και τρεις με τρεισήμισι χιλιάδες χρόνια με όλους τους γειτονικούς πολιτισμούς, να συναλλάσσεται μ' αυτούς (να παίρνει και να δίνει) χωρίς προκαταλήψεις και περιορισμούς, ενώ τα δάνεια να τα εντάσσει αφομοιωμένα στον κύριο κορμό των δικών της αξιών και επιτεύξεων. Αυτή η πρακτική μεγαλώνει αυτόματα την πολυφωνικότητα τού ελληνικού λόγου, τους τρόπους ποιητικής επεξεργασίας θεμάτων και να τα προσδίδει πανανθρώπινη εμβέλεια και ισχύ. Όπως ακριβώς έπραξε και η δημοτική ποίηση, σε συνεργασία με το λαϊκό πολιτισμό βαλκανικών λαών. Αυτός ο ισότιμος και ελεύθερος διάλογος καταλήγει σε ευγενική άμιλλα, από τα αποτελέσματα τής οποίας κερδίζουν όλοι. Το αναγνωστικό κοινό των δύο χωρών θα ανακαλύψει παρόμοιες στάσεις σε προβλήματα τής εποχής μας από τη μεριά των ποιητών που ανθολογούνται, θα παρακολουθήσει έναν διάλογο ανάμεσα στα κείμενα και τις δύο λογοτεχνίες.

Οι ανθολογημένοι συγγραφείς ανήκουν στον ευρύτερο χώρο των Βαλκανίων και της (Ανατολικής) Ευρώπης. Στην ιστορική τους πορεία, παλιά και σήμερα, Ούγγροι και Έλληνες γνώρισαν περιόδους γόνιμης συμβίωσης και φιλίας που κατέληγε συχνά στη δημιουργία διεθνικών οικογενειών. Η οικονομική και πολιτιστική συνεργασία τους (ελληνικές παροικίες στην Ουγγαρία και προπαντός στην Βούδα και Πέστη) επί τουρκοκρατίας, αλλά και στην εποχή μας, απέδωσε και αποδίδει οφέλη και στις δύο πλευρές. Οι ορθόδοξες εκκλησίες και η ελληνική βιβλιοθήκη στην ουγγρική πρωτεύουσα φιλοξενούν και τώρα πιστούς και ερευνητές των ουμανιστικών επιστημών. Και πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι οι λαοί αυτοί στη μακρά πορεία των αμοιβαίων σχέσεών τους γνώρισαν μόνο φιλία, ειρηνική και εποικοδομητική συνεργασία και ποτέ δεν προσέφυγαν στη χρήση των όπλων για να λύσουν πιθανές διαφορές μεταξύ τους. Η παρούσα έκδοση επιδιώκει να συμβάλλει κι αυτή, στο μέτρο των δυνατοτήτων της, προς την ίδια κατεύθυνση: στο γόνιμο διάλογο ποιητών και αναγνωστών στις δύο φιλικές χώρες.

Σημείωση: Ουγγρικός εκδοτικός οίκος στη Βουδαπέστη δέχτηκε πρότασή μου για τη δημοσίευση ποιητικής συλλογής με τον τίτλο: «Χειραφία. Έλληνες και Ούγγροι ποιητές των ημερών μας». Το 2ο μέρος τής Εισαγωγής για το έργο των Ούγγρων ποιητών έγραψε η Έρικα Σέπες, καθηγήτρια στο πανεπιστήμιο της Βουδαπέστης, ενώ το 1ο μέρος για τους στίχους Ελλήνων ποιητών ετοίμασα εγώ, που πρωτοδημοσιεύεται σε τούτο τον τόμο της Επετηρίδας του Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

